

Họa sĩ Trần Văn Cẩn

Họa sĩ Trần Văn Cẩn (1910-1994) là một trong những cây đại thụ của nền hội họa VN. Ông được vinh dự nhận Giải thưởng Hồ Chí Minh đợt 1. Ngoài gần 100 bức tranh được Bảo tàng Mỹ thuật VN lưu giữ, còn khoảng hơn 1.000 tác phẩm đủ chất liệu, kích thước, đề tài vẫn đang được giữ tại gia đình họa sĩ.

Tranh của họa sĩ Trần Văn Cẩn dung dị, gần gũi với tâm hồn người Việt bởi tạng chất dịu nhẹ, hồn nhiên, cũng như tâm hồn lạc quan, phong độ tao nhã và thị cảm trong sáng của ông. Bức tranh Em Thúy (sơn dầu - 1943) là một trong những báu vật của mỹ thuật VN, được nhiều chuyên gia nước ngoài đánh giá là “bản phóng tác của Mona Lisa - một hình tượng của quốc gia qua cái nhìn đầy bí ẩn”.

Chắc rằng, nhiều lần họa sĩ Trần Văn Cẩn đã cảm tạ số phận, vì đã trao cho ông một tặng vật đẹp đẽ đến thế của tình yêu. Hạnh phúc riêng tư đến với ông

quá muộn màng, nhưng ông đã được bù đắp, bởi sự xanh tươi, trong lành mà người thiếu nữ ấy mang đến. Khi nhắm mắt, họa sĩ để lại di chúc: “Xin cô Trần Thị Hồng nhận lấy gia tài họa của tôi như một chút quà mọn...”.

Mồ côi mẹ tự khi còn ẵm ngửa, cha đi chiến trường Campuchia, cuộc sống tự lập sớm tạo cho cô bé Trần Thị Hồng một cá tính quyết liệt. 13 tuổi, cô rời quê hương Quảng Ngãi cùng các học sinh miền Nam ra Bắc học tập. Có năng khiếu đặc biệt về hội họa, Trần Thị Hồng được chọn vào học lớp sơ trung hệ 7 năm của Trường ĐH Mỹ thuật Hà Nội. Hiệu trưởng của trường lúc bấy giờ là họa sĩ Trần Văn Cẩn, một tên tuổi lớn của nền mỹ thuật nước nhà. Cô bé cứ lớn lên từng ngày, vô tư, hồn nhiên và yêu ngôi trường như mái nhà của mình.

Trong Trường Mỹ thuật có một công viên nhỏ, Hồng và các bạn mình thường ra đây học bài, đàn len, ngồi hí hoáy tập vẽ ký họa... Thỉnh thoảng, thầy hiệu trưởng lại ghé qua, trò chuyện cùng những học sinh của mình. Qua những câu chuyện dung dị, ông đã vun đắp lên tình yêu nghệ thuật, cái nhìn đời sống an lành trong tâm hồn non nớt của những cô cậu học trò nhỏ. Ông gần gũi, hiền lành và lớn lao. Các học sinh của Trường Mỹ thuật bên cạnh sự yêu quý, còn ngưỡng mộ thầy như một thần tượng.

Họa sĩ Trần Văn Cẩn có một gương mặt rất đẹp và biểu cảm về tạo hình. Khi Trần Thị Hồng làm bài thi tốt nghiệp đại học - chuyên ngành điêu khắc, cô đã tới xin nặn tượng chân dung ông. Hằng ngày, cô đều có thời gian ngồi cạnh ông để hoàn thành bức chân dung, khi cô nặn tượng thì họa sĩ cũng tranh thủ ký họa nét thanh xuân của cô. Qua những câu chuyện và sự gần gũi càng ngày trong lòng cô hình ảnh thầy hiệu trưởng càng trở nên thân thiết. Ngược lại, ông cũng quyến luyến cô học trò hồn nhiên, có đôi mắt bồ câu trong veo. Ông không còn là một thần tượng xa cách, cô thương ông bao năm sống lủi thủi một mình, tự giặt giũ cơm nước trong căn nhà lạnh lẽo ở phố Nguyễn Thượng Hiền. Ông sống rất đằm đằm, ngoài những đồ đạc để vẽ, gia tài của ông hầu như chẳng có gì.

Một ngày, Trần Thị Hồng nhận ra mình đã đem lòng yêu người đàn ông luống tuổi và đơn độc này. Tình yêu ấy không giấu diếm âm ỉ, mà nó quyết liệt dữ dội như cá tính vùng biển của cô. Cô đã nhìn thẳng vào mắt ông để nói “em yêu thầy”. Họa sĩ choáng váng. 61 tuổi, ông đang về chiều - còn cô 25 tuổi, cô mới bắt đầu cuộc đời mình, làm sao cô có thể chia sẻ được gánh nặng năm tháng ông đang mang. Thoạt đầu, họa sĩ đã từ chối. Ông ngại làm phiền cô, sợ cô không chịu được những dị nghị từ dư luận và áp lực từ bạn bè, những người thân của cô. Ông không muốn cô hy sinh tuổi trẻ vì mình.

Cô bướng bỉnh không chấp nhận sự ngần ngại của ông, cô biết chắc rằng tình yêu dành cho ông - ở trong tim cô, lớn lao như thế nào. Cô chủ động đi về chăm lo việc nhà cửa, cơm nước, giặt giũ cho ông. Từng ngày cô thuyết phục ông hãy tin vào tình yêu của cô - không phải sự bông bột của tuổi trẻ. Đối với cô tình yêu ấy là số phận. Những ngày xanh tươi cô mang đến đã thắp sáng lại cuộc đời nhiều u buồn của ông. Quá nửa đời người ông mới có một gia đình thực sự của mình, hạnh phúc muộn màng ấy đôi khi ông vẫn chưa dám tin rằng mình thực sự có nó...

Năm 1975, cô Trần Thị Hồng chuyển về ở hẳn với họa sĩ, để tránh những lời xì xào, cô nhập hộ khẩu vào căn hộ ở khu tập thể số 10 - Nguyễn Thượng Hiền với danh nghĩa... cháu ruột ông Trần Văn Cẩn. Tuy nhiên, chuyện tình “kinh thiên ông địa” của họ vẫn bị bạn bè, người quen bàn ra tán vào. Người ta nói cô Hồng điên, cũng không ít kẻ cho rằng cô Hồng tham danh háms lợi đến nỗi đánh đổi cả tuổi trẻ của mình.

Không có đám cưới - cô Hồng chưa bao giờ tủi thân vì những thiệt thòi ấy của mình. Cô Hồng nói: “Mỗi người như một mảnh thiên thạch rơi lang thang, nếu may mắn, khi rơi đúng chỗ sẽ ráp vào nhau vừa khít. Cuộc đời tôi để ráp vừa với ông, được sống với nhau đã là quà tặng vô giá của số phận. Đám cưới là chuyện hình thức, tôi bằng lòng với tình yêu của ông và chỉ cần ông”. Bởi họa sĩ

đã cao tuổi nên hai người không có con. Rất nhiều năm sau này, khi chứng kiến cô Hồng hết lòng chăm sóc tận tụy với ông Cẩn những người nói cô “tham danh háms lợi” mới thấy ra sự nhân tâm của họ trước người phụ nữ chưa từng được làm mẹ ấy.

Họa sĩ - nhà điêu khắc Trần Thị Hồng có 30 năm làm giảng viên Khoa Điêu khắc ĐH Mỹ thuật Hà Nội. Sự nghiệp của bà chịu nhiều ảnh hưởng lớn từ họa sĩ Trần Văn Cẩn. “Ông là nhân cách lớn, là người thầy tuyệt vời. Từ sự uyên bác và trí tuệ, từ sự nhân hậu và bao dung của ông - tôi đã nhìn cuộc đời này rộng mở và an hòa hơn. Ông cho tôi tấm gương lớn về sáng tạo và sự cẩn thận trong lao động nghệ thuật. Vừa làm hiệu trưởng, ông vừa làm Tổng Thư ký Hội Mỹ thuật - ông bận tối ngày. Chỉ về đêm ông mới có thời gian sáng tác. Nhiều đêm ông chong đèn ủ sơn mài đến sáng, ông chỉ vừa chợp mắt đã đến giờ đi làm. Nhưng tôi không thấy ông mệt mỏi, khi vẽ ông vừa mê đắm, vừa đắn đo thận trọng mỗi nét bút mình đặt xuống. Mỗi khi ông cầm lấy cây cọ là có một nguồn sinh lực bí ẩn lại trở về với ông...”.

Trong 25 năm chung sống ngoài tình yêu, họ đã bên nhau như hai người tri kỷ. Cô ngồi làm mẫu cho ông trong rất nhiều bức tranh về những nữ dân quân, công nhân mỏ, thiếu nữ... đều thấp thoáng mang hình ảnh người phụ nữ thương yêu của đời ông. Ông bắt đầu yếu dần từ năm 1990, lúc ấy họa sĩ đã 80 tuổi. Hầu như chỉ đi lại trong nhà, ông vẫn vẽ. Bức tranh hơn dầu cuối cùng họa sĩ Trần Văn Cẩn vẽ người vợ của mình. Nhưng tiếc rằng sức quá yếu ông không đẩy nổi sơn, bức tranh tới giờ vẫn còn dang dở. Bốn năm cuối đời ông gần như chỉ nằm trên giường, tối nào cô Hồng cũng giúp ông xem xét lại tranh, bức nào chưa hoàn thành cô giúp ông vẽ nốt.

Họa sĩ đã trở về cõi vĩnh hằng được 10 năm. Trong căn phòng cũ kỹ trên gác 3, giờ đây chỉ còn mình bà Hồng sống giữa thế-giới-ông. Căn phòng chừng 20 m² chật chội bởi tranh. Hơn 1.000 bức tranh lớn, nhỏ phải buộc thành từng bó.

Mấy năm trước trần bị nứt, mỗi khi mưa xuống lại dột, ẩm mốc và nước mưa đã làm hỏng vài bức. Bà dành dụm tiền làm thêm được cái mái tôn, thật may là qua cả mùa mưa vừa rồi căn phòng vẫn khô ráo.

Trong những câu chuyện kể về ông, bà cười và cũng khóc rất nhiều. Bà rưng rờ khi nhắc lại những kỷ niệm, rằng tính ông hóm hỉnh, hay đùa, lúc nào cũng sợ bà buồn; rằng ông hay ký tắt tên H-C (Hồng - Cẩn) vào góc những bức tranh dành tặng bà; rằng ông chu đáo đến nỗi, đi công tác xa hay sơ tán mỗi khi trở về nhà bà đều thấy trong cái túi để sau cánh cửa luôn có sẵn tem phiếu và những điều ông dặn dò bà... Rồi bà lại khóc khi kể về những năm tháng đạm bạc của ông, đến tận lúc sắp mất bà mới mua cho ông được một chiếc tivi đen trắng. Bây giờ, hằng ngày bầu bạn với bà Hồng là hai chú mèo nhỏ. Trên sân thượng có những chậu rau và rổ đất bé xíu, bà gieo vài cây ớt, dăm khóm đậu, một chậu cải xanh tím vui. Bà vẫn sáng tác, nặn tượng.

Trong di chúc, ông để lại cho bà toàn bộ tài sản nghệ thuật của mình, với mong mỏi bà sẽ thay ông giữ gìn, bảo quản số tranh ấy để công chúng sau này vẫn đến được với tranh ông. Nhiều người thấy bà Hồng sống đạm bạc, đã khuyên bà bán đi vài bức để sang sửa cửa nhà - bà nhất định không nghe. Bà nói: “Cuộc đời tôi đã chết một nửa mang theo ông. Giờ đây tôi chỉ có nguyện vọng làm sao để nghệ thuật của họa sĩ Trần Văn Cẩn tái sinh. Khi sống, ông chỉ có mong muốn những người dân bình thường nhất cũng đến được với tranh ông. Ông tin cậy gửi gắm tôi ước nguyện ấy, vậy tôi phải làm bằng được”. Bà Hồng đã tính đến nước “xót ruột” nhất, là nếu không tìm được những mạnh thường quân yêu nghệ thuật, hay sự hỗ trợ của Nhà nước, bà sẽ phải bán đi một số tượng tranh Trần Văn Cẩn để lấy tiền làm nhà trưng bày cho ông.

Ở buổi chiều của cuộc đời mình, người đàn bà chưa một lần được làm mẹ ấy ngồi đếm lại những năm tháng đã đi qua: “Dù rằng khoảng thời gian họa sĩ

Trần Văn Cần bỏ tôi lại một mình quá dài, nhưng tôi vẫn biết ơn ông. Vì ông đã cho tôi mỗi tình đẹp dễ như thế trong đời”...

TaiLieu.vn